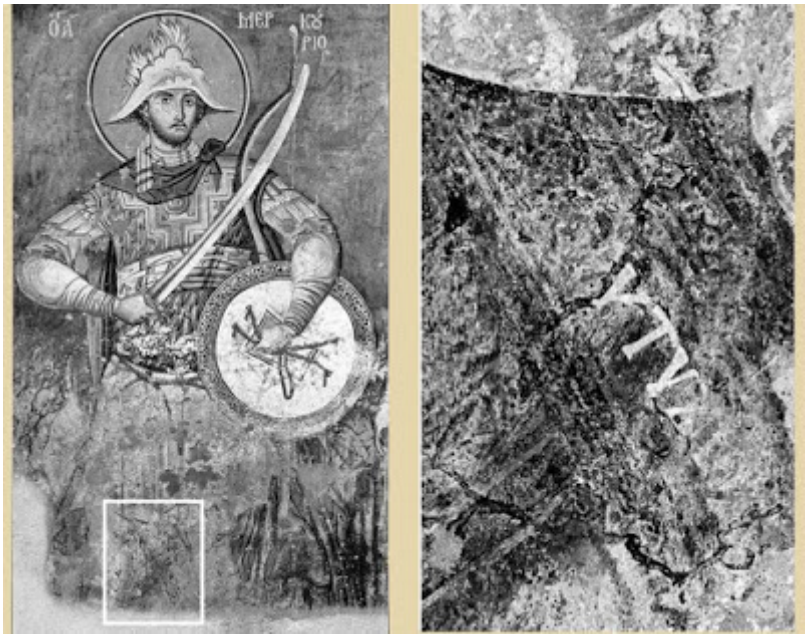
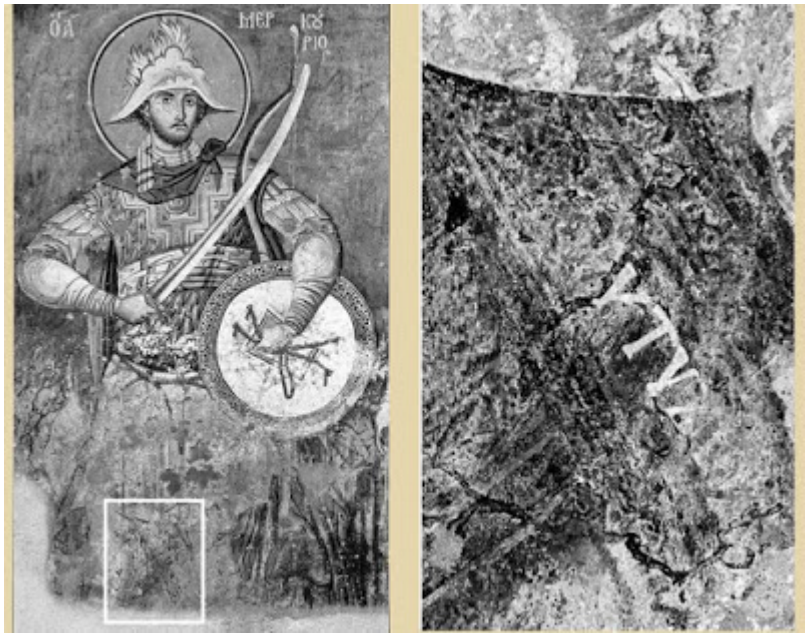
10 Δεκεμβρίου 2017

Προκαλούν αίσθηση οι αποκαλύψεις για το μνημείο – θρύλο του Αγίου Όρους!

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

«Απειλή» με τέσσερα γράμματα

Το Πρωτάτο του Αγίου Ορους αποτελεί μνημείο-θρύλο για τον βυζαντινό κόσμο και οι τοιχογραφίες του από τον Πανσέληνο, ένα από τα λαμπρότερα ζωγραφικά σύνολα των Παλαιολόγειων χρόνων. Τέσσερα γράμματα όμως μιας ξεθωριασμένης, άγνωστης ώς τώρα, επιγραφής κλονίζουν την κυριαρχία τού εκ Θεσσαλονίκης κορυφαίου ζωγράφου στον μνημειακό του διάκοσμο.

Η αποκάλυψή τους κατά τη διάρκεια συντή-ρησης των τοιχογραφιών στη θρυλική τρίκλιτη βασιλική της μοναστικής πολιτείας από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Ορους ανα-στατώνει τους μελετητές της βυζαντινής τέχνης και ανοίγει νέο κύκλο συζητήσεων. Πρόκειται για μια επιγραφή που σώζεται αποσπασματικά πάνω σε τελαμώνα του Αγίου Μερκουρίου. Φέρει τα τέσσερα μόνον γράμματα ΥΤΥΧ του ονόματος ΕΥΤΥΧΙΟΣ. Οι έμπειροι συντηρητές και οι υπεύθυνοι του έργου, χωρίς καμία δυσκολία, ταύτισαν το όνομα με τον πολυσυζητημένο ζωγράφο Ευτύχιο, που μαζί με τον Μιχαήλ Αστραπά, υπογράφει σειρά έργων της περιόδου στον χώρο της μεσαιωνικής Σερβίας.

Το γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι ζωγράφοι επιλέγουν να γράφουν τα ονόματά τους πάνω στις στολές ή τα όπλα στρατιωτικών αγίων δεν αφήνει καμία αμφιβολία για τη συμμετοχή τους στο έργο αυτό. Οι τοιχογραφίες του αθωνικού ναού στο κέντρο της μοναστικής πολιτείας που σώζονται σε έκταση περίπου 636 τετραγωνικών μέτρων, σε αντίθεση με τις αμέτρητες ανώνυμες εικαστικές δημιουργίες του Βυζαντίου, αποδίδονταν κατά παράδοση στον εκ Θεσσαλονίκης κυρ Μανουήλ Πανσέληνο (14ος αιώνας). Το όνομα αυτό, άγνωστο από επιγραφικές μαρτυρίες και άλλες ιστορικές πηγές, διατηρήθηκε στην προφορική παράδοση των Αγιορειτών, την οποία κατέγραψε στις αρχές του 18ου αιώνα ο μοναχός-ζωγράφος Διονύσιος ο εκ Φουρνά, στην περίφημη «Ερμηνεία» της ζωγραφικής τέχνης, ένα εγχειρίδιο-οδηγό για τους εικονογράφους.
Στην πραγματικότητα, οι μελετητές της παλαιολόγειας ζωγραφικής αιφνιδιάστηκαν, αλλά δεν εξεπλάγησαν από την πρόσφατη αποκάλυψη. Η επιγραφή έμοιαζε περισσότερο να επιβεβαιώνει κάτι που ήταν διάχυτο ως κοινό υπονοούμενο της έρευνας. Αλλωστε, από παλιά είχε διατυπωθεί η άποψη ότι οι ζωγράφοι Μιχαήλ και Ευτύχιος είχαν στενή σχέση με τον διάκοσμο του Πρωτάτου.
Ο «σφετεριστής» της δόξας του Πανσέληνου διαταράσσει άραγε τη διαχρονική και μυθοποιημένη αίγλη του Πρωτάτου; Θα ήταν αφέλεια να πιστέψουμε ότι η επιγραφή κατέρριψε έναν μύθο, υποστηρίζουν οι ερευνητές (βυζαντινολόγοι, ιστορικοί τέχνης κ.ά.). Το αντίθετο. Από την επιγραφή-υπογραφή του Ευτύχιου προκύπτουν ακόμη περισσότερα ερωτήματα που διευρύνουν τον κύκλο των αναζητήσεων.
Μπορεί να αποκλειστεί η συμμετοχή του ζωγράφου Πανσέληνου στο Πρωτάτο όταν τα καλλιτεχνικά εργαστήρια ήταν πολυμελή και η σύνθεσή τους άλλαζε από το ένα έργο στο άλλο; Μήπως το όνομα Πανσέληνος είναι προσωνυμία που δόθηκε στον Μιχαήλ ή στον Ευτύχιο; Μήπως η φήμη του θρυλικού Πανσέληνου δεν είχε αφετηρία το Πρωτάτο αλλά κάποιο από τα άλλα μνημειακά αριστουργήματα της παλαιολόγειας ζωγραφικής στο Αγιον Ορος (Βατοπαίδι, Χιλανδάρι, Παντοκράτορος); Πότε θα πρέπει να χρονολογηθεί το Πρωτάτο σε σχέση με τα χρονολογημένα έργα των Μιχαήλ και Ευτύχιου; Εάν το Πρωτάτο προσγράφεται

πλέον στα έργα των Μιχαήλ και Ευτύχιου, δεν πρέπει αυτοδίκαια να γίνει το ίδιο και για το παρεκκλήσιο του Αγίου Ευθυμίου στη Θεσσαλονίκη;

«Παρελθόν η μοναξιά»

Το βέβαιο είναι ότι η μοναξιά του Πρωτάτου ανήκει οριστικά στο παρελθόν, σχολιάζουν οι ερευνητές. Ομως προτού εξορίσουμε οριστικά τον κυρ Μανουήλ Πανσέληνο στον χώρο του μύθου, θα πρέπει να τον αναζητήσουμε ανάμεσα στους συνεργάτες ζωγράφους άλλων μνημείων του ευρύτερου μακεδονικού χώρου, των οποίων τα μνημειακά εικαστικά σύνολα, ως έργο μαζικών κινημάτων, δύσκολα μπορούν να καταγραφούν ως αριστούργημα του ενός. Η νέα επιγραφή, πάντως, είναι ένα εκτενές ζήτημα. Η συζήτηση ξεκινάει σήμερα στην ημερίδα «Ο ναός του Πρωτάτου και ο ζωγράφος του: Εργα συντήρησης και νέα δεδομένα» του 2ου Διεθνούς Επιστημονικού Εργαστηρίου που διοργανώνει η Αγιορείτικη Εστία Θεσσαλονίκης (8-10/12) στο αμφιθέατρο του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης (www.agioritikiestia.gr). Επίκεντρο αυτής, το εύρημα στη συντήρηση των τοιχογραφιών που υλοποιήθηκε (ΕΣΠΑ 2011-2015), εξήντα χρόνια μετά την τελευταία (1953-1956), με επικεφαλής τον συντηρητή-ζωγράφο Φώτη Ζαχαρίου. Είναι από τα σημαντικότερα έργα στην Αθωνική Χερσόνησο, επισημαίνει ο προϊστάμενος της Εφορείας Χαλκιδικής και Αγίου Ορους Γιάννης Κανονίδης. «Μια συλλογική δουλειά, η οποία έπρεπε να εκτελεστεί με σεβασμό και ταπεινότητα, χωρίς να διαταραχθεί ο λειτουργικός χαρακτήρας του ναού που αποτελεί μια ζωντανή παράδοση αιώνων».

ΓΙΩΤΑ ΜΥΡΤΣΙΩΤΗ

http://www.kathimerini.gr, agioritikesmnimes.blogspot.gr